İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ 15:2 (2010), SS.189-197

İSLAM ÖNCESİ TÜRK KÜLTÜRÜNDE YILDIZLARLA İLGİLİ İNANIŞLAR

Pre- Islamic Beliefs in the Turkish Culture Related with the Stars

Dr. Abdulkadir KIYAK
İmam-Hatip, Elazığ İl Müftülüğü
e-posta:akiyak-23@hotmail.com

Özet: Türklerin dini tarihi içerisinde gök kültüyle beraber göğün çadırı altında yer aldığı şeklinde telakki edilen yıldızlar da kutsal kabul edilmiştir. Türkler yıldızları hiçbir zaman Tanrı olarak kabul etmemekte sadece onlara kutsallıklar izafe etmektedir. Türklerin inanç yapısında yıldızlar günün çekildiği anda Tanrı'nın insanoğluna gönderdiği ışığı indirdiğinden ve kötülüklerin anası kabul edilen karanlığı kovduğundan dolayı bir koruyucu iye olarak görülmüştür. Bizde bu çalışmamızda Türklerde yıldızlarla ile ilgili inanışların ne zaman oluştuğu, hangi şartlar ve etkiler çerçevesinde meydana geldiğini ve bu gök cisimleri ile ilgili inanışlarda tespit edilen ritüellerin ne anlama geldiği üzerinde durduk.

Anahtar Kelimeler: Yıldız, Tanrı, İnanç, Türkler

Abstract: The stars were also presumed to be holy in the conception of the Turks, as in history it was considered in their religion (sky religion) that the sun and the moon were under the tent of the sky. The Turks have never accepted the stars as gods, they have only attributed some divinity to them. The stars were presumed as protecting elements while they were brought by God in the shape of light to mankind when the daylight disappeared, and who expulsed the darkness which was assumed as the mother of evil. In this study we have researched when the beliefs related with stars were arisen by the Turks, under which condition did it flourish and what was it impressed of, what are the meanings of the rituals determined in beliefs related with these celestial bodies?

Key Words: Star, God, Blief, Turks

Tarih boyunca Türkler, Yahudilik, Hristiyanlık, Budizm, Zerdüştlük ve Maniheizm gibi birçok dinle karşılaşmışlardır. Türk boylarından bazıları yukarıda adı geçen bu dinlerden birini kabul ettiği de olmuştur. Ancak bu kabul ediş genele şâmil olmayıp bazı boyların katılımıyla sınırlı kalmıştır. Çünkü bu dinlerdeki prensiplerin birçoğu Türklerin yaşam, ahlak ve karakterlerine uymuyordu. Türklerin ortak inancı Gök Dini veya Gök Tanrı merkezli ve onun etrafında şekillenmiş kendine özgü bir Gök Tanrı Dini idi.[1]

Türkler tabiatı Gök Tanrı'nın yarattığına inanıyordu. Dolayısıyla Türkler tabiatta bir takım güçlerin olduğuna inanmakta ve onları kutsallaştırmaktaydı. Bu inançlar yer-su adı altında ifadesini bulan dağ, ağaç, su, kaynak vb. varlıklar ile ilgili inançlar olup bunların her birinin ruhunun olduğu düşünülmekteydi.[2]

Türklerde yer-su kültüyle beraber gökyüzü de bir aşkını, ebediliği, sonsuzluğu ve Tengri'nin makamını teşkil etmesi nedeniyle kutsal kabul edilmiştir.[3] Gökyüzünün kutsal kabul edilmesinin en önemli nedeni ise, göğün en üst katının Tanrı'nın makamı olması ve kötülüklerin anası kabul edilen karanlığı kovan güneş, ay ve yıldızın onun çadırının altında bulunmasından kaynaklanır. Türklerin inanç yapısında yıldızlar günün çekildiği anda Tanrı'nın insanoğluna gönderdiği ışığı indirdiğinden dolayı koruyucu bir iye olarak görülmüştür.[4] İşte bu nedenle Türkler yıldızların gerek yapılarını gerekse gökyüzünde gösterdikleri hareketlerini kendi hayatıyla ilişkilendirip anlamlandırarak kutsallık yüklemiş ve bu gök cisimlerine karşı bir takım inanışlar sergilemiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki, İbrahim Kafesoğlu'nun "Türk Bozkır Kültürü" adlı eserinde ifade ettiği gibi, güneş ay ve yıldızların bu kutsallıkları Gök Tanrı'nın semavi dinler olan Hristiyanlık, Musevilik ve İslam'daki gibi tek kudret olduğu keyfiyetini gölgelendirmez. Dinler Tarihi araştırmaları göstermiştir ki, hiçbir devirde, hiçbir din tek bir itikad ve amelden ibaret olmamış, hiçbir Tanrı'ya tek başına ibadet edilmemiştir. Tanrı daima kutsal sayılan ikinci dereceden yan varlık inançları ile çevrilmiştir. Eski Türk inançlarında yer alan yıldız, güneş ve ayda bu kutsallardandır.[5]

İslamiyet öncesi Türklerde gök ve göğün rengi mukaddes ve kutlu sayılmıştır. Orhun yazıtlarında da "Üze kök tenri asra yagız yer kılundukda

---

[1] Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara 1997, s.79

[2] Ünver Günay, Harun Güngör, Türklerin Dini Tarihi, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007, s.70

[3] Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. Mircea Eliade, *Dinler Tarihi (İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi) (Çev. Mustafa Ünal),* Konya 2005, s.63 vd

[4] Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının İzleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s.34vd.

[5] İbrahim Kafesoğlu, *Türk Bozkır Kültürü*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1987, s.99

ekin ara kişi" (yukarıda mavi gök, aşağıda yağız yer kılındığı zaman, ikisinin arasında insanoğlu yaratılmış) ifadesiyle yer ve göğün renkleri birlikte verilerek mukaddes ve kutlu sayılmıştır.[6] Türk inanç sisteminde gök veya Kök Tengri (mavi gök) hep önemli bir yere sahip olmuştur. Çünkü kişioğlu, göğün örttüğü yağız yir (kara yer)'in taşıdığı ve yir-subların bulunduğu yeryüzünde kılınmıştır. Türkler tarafından gök, bu koruyucu vasfı ile kutsanmış ve iduk kabul edilmiştir.[7] Bu da bize Türkler arasında gök, güneş ve ay gibi yıldızların da bir değer, mana ve kutsiyet ifade ettiğini gösterir.

Eski Türklerin inanç sisteminde yıldızlar, ay ve gün birer koruyucu iye idi. Onlar günün çekildiği anda yeryüzüne Tanrı'nın insanoğluna gönderdiği ışığı bildirmekteydi. Bu düşünceden hareketle Türkler'de çadırın ortası, tepe noktasında delik bırakılırdı. Karanlıkların içinde iyiliği taşıyan ışık, "Tendük" adı verilen bu yerden içeri dolardı. Yine yıldızlarla ilgili bu inanış dolayısıyla Güney Anadolu'nun "Tambak" ev olarak bilinen çadırın tepe noktasında yuvarlak bir ayna bırakılırdı. Türk toplulukları arasında yıldızlarla ilgili inanışlar oldukça zengin bir çeşitlilik gösterir. Mesela, Tuva Türklerinde yıldız taşlarıyla yağmur yağdırılırdı.[8] Hunlar bir işe başlamadan önce yıldızların ve ayın durumlarına bakarak karar verirlerdi. Yakut ve Kırgızların Venüs ve Satürn'ü kutsal kabul edip ululadıkları, Mars'ı ise uğursuz saydıkları bildirilmektedir. Karaylar yıldızlara bakarak gelecekten haber verirlerdi.[9] Ayrıca eski Türklerde Merkür (Utarit) yıldızı uğurlu kabul edilmekte ve ona karşı dilekler dilenmekteydi.[10] Çin kaynaklarının verdiği bilgilere göre, Hun devrinden itibaren Türklerin güneş, ay ve yıldız gibi koruyucu iyeleri memnun etmek için kurban kestikleri ve kesilen bu kurbanların ise tabiatın en canlı olduğu yılın beşinci ayında yapılan bir merasimle yerine getirildiği belirtilir.[11]

Türklerin çeşitli gök cisimleri arasından güneş ve aydan sonra en çok kutsal sayıp dini bir anlam ve önem verdikleri Venüs yani Zühre ya da Çoban yahut Çolpan veya Sabah Yıldızı olmuştur.[12] Solban veya Çolpan yıldızına yüklenen bu kutsiyet Abakanlı kamların ilahilerinde daha belirgin olarak görülür. Güney Sibirya'da Zühre yıldızı at sürülerinin koruyucusu olarak kabul edilmekteydi. Türkler arasında Zühre yıldızına atfedilen bu

---

[6] Hüseyin Namık Orkun, *Eski Türk Yazıtları,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987, s.28vd.

[7] Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının İzleri,* s.34vd.

[8] Bkz. Cemal Yıldırım, "Eski Türk İnancının İzleri ve Ağrı", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Ekim 2000, s.179.

[9] Bkz. Yaşar Kalafat, *Dedem Korkut Aşağı Eller*, , Berikan Yayınları, Ankara 2008s.160

[10] Bkz. Bahattin Ögel, *Türk Mitolojisi II*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 206

[11] Bkz. Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının İzleri*, s.39

[12] Ünver Günay, Harun Güngör, a.g.e., s.72vd.

kutsiyet ve ona bağlı inançlar, bazı araştırmacılar tarafından Hindu akidesiyle bağlantılı olarak görülmüşse de Hint kültürünün at'a yabancı olduğu unutulmamalıdır.[13] Ayrıca Jean-Poul Roux *Türklerin ve Moğolların Dini* adlı eserinde 7. ve 9. gezegenler olan Venüs ve Marsın pek çok ritin kaynağı olması ve bu sayılara oldukça önem verilmesini bu yıldızlarla ilişkili olabileceği belirtilmiştir.[14] Müşteri (Jupiter) yıldızı ise Türklerin takvim bilgisinde önemli rol oynamıştır. Türkler XI. yüzyıldan itibaren Türkler bu yıldıza *Ongay* adını vermekteydiler. Günümüzde Anadolu'nun birçok bölgesinde de bu yıldıza *Öngay veya Öngey* adı verilmektedir. Bu yıldızın dönüş süresi on iki gezegenin dönüş süresine yakındır.[15] Bu durum Kutadgu Bilig'de, "Ondan sonra gelir, ikinci olur Ongay; Her evde kalır on ay, ayrıca da iki ay"[16] şeklinde ifade edilir.

Yakutlar, Zühre ve Merkür yıldızlarının bir araya gelmesinden korkarlardı. Yakutların bu davranışında bu yıldızlar ile ilgili anlatılan bu mitolojik olayın etkili olması muhtemeldir. Yakutlara göre, Zühre yıldızının adı Çolban Hanım'dır. Bu genç kız Ülker yıldızını sevmektedir. Fakat ne zaman Ülker ile bir araya gelip birleşseler kalpleri atmağa, göğüsleri kabarmağa, nefesleri sıklaşmaya başlar. Bu nefesler birer dalga olur derhal bir kasırga çıkar ve ortalığı birbirine katar. Dolayısıyla bu yıldızların bir araya gelmesi Yakutları korkuturdu.[17]

Yıldızlar yönleri ve yolu bulmada insanoğluna yol göstermesiyle de önem arz etmektedir. Özellikle savaşçı kavimler için yıldızlar bu özelliklerinden dolayı oldukça önemliydi. Türkler yıldızların hareketlerine bakarak iklim olayları, mevsimlerin nasıl olacağı ve değişimi hakkında tahminde de bulunmaktaydılar. Türkler arasında yıldızların sahip olduğu bu özellik dolayısıyla pek çok inanış mevcuttur. Yakut Türklerine göre soğuk havalar gezegenlerin deliklerinden yeryüzüne iner. Ülker'e bakarak gezegenlerin yükselip alçalmaları görülür ve soğuk havaların geleceği söylenirdi. Kuzey-Doğu Asya bölgesinde ise büyük ayı burcunun kuyruğu kuzeyde ise kış, batıda ise sonbahar, güneyde ise yaz, doğuda ise ilkbaharın geldiğine işaretti. Yakut Türklerine göre, "bir zamanlar hava çok soğukmuş. Bir şaman göğe çıkmış ve bir ağaca bağlı olan gezegenlerin bağlarını kesmiş. Gezegenler hızlı dönünce hava ısınmış. Şaman elindeki şeyleri havaya atmış, onlar da yıldız olmuşlar. Bunun için Yakut Türkleri gezegenleri göğün ilk ve ana yıldızları olarak kabul etmektedirler. Ayrıca

---

[13] Bahattin Ögel; *a.ge.*, s.214vd.

[14] Jean-Poul Roux; Türklerin ve Moğolların Dini, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001, s.131

[15] Bahattin Ögel*; a.g.e.*, s.206

[16] Yusuf Has Hacip, Kutadgu Bilig I (Hazırlayan: Reşit Rahmeti Arat), Türk Dil Kurumu Yayınları: 458, Ankara 1999, s.30

[17] Ziya Gökalp, *Türk Töresi (Hazırlayan: Hikmet Dizdaroğlu),* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1976, s.109

Türkler gezegenlere *Ülker veya Ürgel* demektedirler. Yıldızların bu özelliği ile ilgili bir diğer inanış ise şöyledir: "… Bir zamanlar dünya çok soğukmuş. Bir yiğit avladığı kurtların derileri ile göğün deliklerini kapamış ve havalar ısınmış. Yiğit bu iş için otuz çift kurt bacağı derisinden eldiven yapmış". Kuzey Türk inanışlarına göre Ülker yıldızı gökte altı delik oluşturuyordu. Bu delikten soğuk ve sıcak havalar gelerek iklimi değiştiriyordu. *Ülker dönümü* adı verilen inanışın bu olayla ilgisinin olması muhtemeldir.[18] Dolayısıyla Türkler bu ayırıcı özelliklerinden dolayı bir işe başlamadan önce ayın ve yıldızların durumunu göz önüne alıp ona göre hareket ederlerdi.[19]

Doğu bilginlerine göre, gök tarafından idare edilen dünya, yedi iklime ayrılmıştır. Türklerin inanç ve düşünce yapısında da görülen bu bilgiler mitolojik bir tarzda anlatılmakta ve yediye ayrılan iklimlerin her birini bir yıldız idare etmektedir. Bunlar:

Birinci İklim: Hint Diyarı bölgesini içine almakta ve Zuhal yıldızı tarafından idare edilmektedir. Rengi siyah olup yedinci gökte yer almaktadır.

İkinci İklim: Çin diyarı bölgesini içine almakta ve Müşteri yıldızı tarafından idare edilmektedir. Rengi kahverengi olup altıncı gökte yer almaktadır.

Üçüncü İklim: Türk diyarı bölgesini içine almakta ve Mirrih yıldızı tarafından idare edilmektedir. Rengi kırmızı olup beşinci gökte yer almaktadır.

Dördüncü İklim: Horasan diyarı bölgesini içine almakta ve Güneş tarafından idare edilmektedir. Rengi sarı olup dördüncü gökte yer almaktadır.

Beşinci İklim: Mavareünnehir diyarı bölgesini içine almakta olup Zühre yıldızı tarafından idare edilmektedir. Rengi yeşil olup üçüncü gökte yer almaktadır.

Altıncı İklim: Rum diyarı bölgesini içine almakta olup Utrait tarafından idare edilmektedir. Rengi mavi olup ikinci gökte yer almaktadır.

Yedinci İklim: Bulgar diyarı bölgesini içine almakta olup Ay tarafından idare edilmektedir. Rengi beyaz olup birinci gökte yer almaktadır. Bu yedi iklimi idare eden yıldızların gökte bulunduğuna inanılmaktadır. Bunların beşi önemli olup güneş ve ay ile sayıları yedi olmaktadır. Bu beş yıldızdan ayın bulunduğu gök yeşil zebelcetten, Utraitin bulunduğu gök sarı yakuttan, Zühre'nin bulunduğu gök kızıl yakuttan Zuhal'ın bulunduğu gök ise ak gümüştendir.[20]

Türkler göğün direği olarak ise Kutup Yıldızını düşünmüşlerdir. Bunun içinde kutup yıldızına "Demir Kazık" veya "Altun Kazık" demişlerdir. Bu düşünüce daha çok büyük devlet kurmuş Türklerde göze

[18] Bahattin Ögel, *a.g.e.,* s. 205, 212
[19] Cemal Yıldırım, *a.g.m.,* s.179
[20] Murat Uraz, *Türk Mitolojisi*, Mitologya Yayınları, İstanbul 1992, s.34vd.

çarpıyordu. Soyutlanmış ve ilkel Türk çevrelerinde ise buna "Demir Ağaç" veya "Demir Direk" denmekteydi. Eski Türk düşüncesine göre kutup yıldızı gökte hiç kımıldamadan duruyor, bütün gezegenler ile yıldızlar ise onun çevresinde görünüyorlardı. İnanışa göre Kutup Yıldızı, Tanrı'nın ışıklı ülkesi olan, yüksek gökle yeryüzünü birleştiren, kutlu bir kapı idi. Bu kapı gökle yeri, ruh âlemi ile madde dünyasını ve aynı zamanda insan ile Tanrı'yı birbirinden ayıran bir sınır olarak kabul ediliyordu.[21] Türklerde göğün kutbu sayılan Kutup Yıldızının etrafındaki yıldızlar ise hükümdarların ailesi ve etrafındakilere benzetiliyordu. Çinlilerin Hsiung-nu olarak adlandırdığı Doğu Hunlarının hükümdarı Çin hükümdarının tersine güneş yerine Gök Tanrı'nın makamı sayılan Kutup Yıldızına önem veriyordu. Gece ise yüzünü göğün zirvesinin yönü sayılan kuzeye çevirerek tahtına oturuyordu.[22] Türk topluluklarının diğer bir kısmında ise Kutup Yıldızı göğün direği sayılmakta ve Tanrıların atlarını bu direğe bağladığına inanılmaktadır. Kutup Yıldızının göğün göbeği olup yerin göbeğiyle kozmik eksen aracılığıyla birbirine bağlandığı da belirtilir.[23] Yine gökyüzündeki yıldızların bağlı hayvanlar gibi Kutup Yıldızının etrafında döndüğüne inanılmaktadır.[24] Ayrıca Kutup Yıldızı, hayat ağacının gökten Tanrıya açılan kapısı olarak da kabul edilmekteydi.[25]

Türk Tatarları gök kubbeyi bir çadır (yurt) gibi düşünmekteydiler. Samanyolu çadırın dikiş yeri, yıldızlar ise ışığın gelmesi için açılmış delikleri olarak kabul edilirdi. Yakutlar yıldızları dünyanın pencereleri olarak düşünürlerdi. Göğün ortasında bu büyük çadırı bir orta direk gibi tutan Kutup Yıldızı parlar. Altaylılar ise göğe çıkma törenlerinde göğün yolunun Kutup Yıldızından geçtiğine inanırlardı.[26] Ayrıca bazı Türk toplulukları arasında birçok yıldız efsaneleri bulunmakta ve şaman davullarında bu efsaneleri ifade eden yıldız resimleri bulunmaktadır.[27]

Türk düşüncesinde dünya, Kutup Yıldızıyla göğe bağlanmaktadır. Kuzey Türkleri onu *kuluçka* diye adlandırmaktadırlar. Bu yakıştırma kuluçkanın sabit bir noktada bulunmasından kaynaklanır. Bazı bölgelerde ise bu durum göğe yükselen *bakır dağ* olarak sembolize edilmiştir. Bu şekildeki sivri dağlar aynı zamanda hayat ağacının da sembolüdür. Kuzeydeki

21 Bahattin Ögel, *a.g.e.*, s.170.
22 Emel Esin, *Türk Kozmolojisine Giriş*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001, s.26, 41
23 Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahtarları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2002, s.26
24 Jean Poul Roux, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001, s.130
25 Ergun, Pervin, *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, s.186
26 Mircea Eliade, *Şamanizm (Çev. İsmet Birkan),* İmge Kitabevi, Ankara 1999, s.292vd.
27 Murat Uraz, *Türk Mitolojisi*, s.32.

Ormanlı Türkler buna "Demir Ağaç" adını vermektedirler. Ayrıca dünya ağacının uçlarının kutup yıldızına temas ettiğine inanılmaktadır.[28] Kutup Yıldızı genellikle göksel kubbenin merkezi olarak düşünülmüştür. Samoyedler tarafından "Göğün çivisi", Moğol ve Baryatlar tarafından "Altın Sütun" Kırgızlar ise onu "Demir Sütun", Teleütler ve diğer bazı Türk toplumlarına göre ise" Güneş Direği" olarak adlandırmaktadır.[29] Hunların inancına göre göğün bir ortası bir de deliği bulunmaktaydı. Kutup yıldızına *Demir Kazık* adını veren Hunlar, Kutup Yıldızını göğün ortası olarak kabul ediyorlardı. Dünya ve göğün ise bu kutup yıldızının etrafında döndüğü inancına sahiplerdi.[30]

Eski Türklerde yıldızlar gökyüzün sesleridir. Her insanın bir yıldızı vardır. Yıldızların insanların sosyal mevkilerine göre olup, kralların yıldızları büyük, fakirlerin ki ise küçüktür. İnsan öldüğü zaman yıldızının yere düştüğüne inanılırdı.[31] Anadolu'nun birçok yerinde yıldızların sahip olduğu bu aşkınlık ve kutsallık, halk arasında çeşitli tasavvurların yapılmasına sebep olmuş ve edebi türlerde kendine yer bulmuştur. Azerbaycan'da çocuğun doğmasıyla birlikte, onun yıldızının da doğduğuna inanılır. Yıldızı parlak olanın hayatta muvaffak ve mesut olacağına, yıldızı kayanın ise öleceğine inanılmaktadır. Benzer inanışlar günümüz Türk toplumları ve Anadolu insanları arasında da yaygındır. Bazen de yıldızların ay ve güneş gibi daha büyük gezegenlere bağlı olduğu düşünülmüştür.[32] Gagauzlar her insanın bir yıldızının olduğuna ve insan öldüğünde yıldızının yere düştüğüne inanmaktadırlar.[33] Gagauzlarda olduğu gibi benzer bir inanış Kazak Türklerinde de mevcuttur. Yine birinin zenginliği artıp, şan şerefi yükselirse yıldızı parlak, aksi olursa yıldızı ters, iki kişi birbiriyle anlaşamazsa yıldızı zıt gibi ifadeler kullanılır.[34] Gagauzlarda yıldız kaymasına şahit olan kimse o anda bir kimsenin öldüğüne inanır. Yıldız kaymasını gören kişi ölen kimsenin kendisi olmaması bazen "Yıldızım yerinde" bazen de "tu-tu-tu" diyerek bir inanış sergiler.[35] Yine Gagauzlar kervan kıran yıldızına, "Araba" denilen büyük ayı burcuna ve kuyruklu yıldıza dikkat ederler. Ayrıca kuyruklu yıldızın felaket müjdecisi olduğuna

---

28 Pervin Ergun, *a.g.e.,*, s.189

29 Nevill Drury, *Şaman Kozmolojileri (Çev: Erkan Şimşek),* Okyanus Yayınevi, İstanbul 1989, s. 54; Mircea Eliade, *Şamanizm*, s.293.

30 Anıl Çeçen, *Türk Devletleri,* İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1986, s.48

31 H.Güngör, M. Argunşah, *Gagauz Türkleri,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara1991*,* s.45.

32 Yaşar Kalafat, *K. Azerbaycan DAD ve K.Irak'ta Eski Türk Dini İzleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara1998, s.15.

33 Yaşar Kalafat, *Dedem Korkut Aşağı Eller*, s.175

34 Zeyneş İsmail, *Kazak Türkleri*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.323.

35 Yaşar Kalafat*, K. Azerbaycan, D.A.D. ve K. Irak'ta Eski Türk Dini İzleri*, s. 19.

inanırlardı.[36] Günümüz Anadolu'sunda Mut yöresinde de yıldız kayması iyi görülmeyip her yıldız kaydığında bir kişinin öldüğüne ve her doğan çocukla da bir yıldızın doğduğuna inanılır.[37]

Türklerin gök cisimlerine verdikleri kutsiyet Oğuz boylarının kendi kökenlerini ataları Oğuz Kağan'a kadar götüren efsanelerde de kendini gösterir. Türk destanlarında da sık sık anlatılan bu rivayete göre, Oğuz Kağan'ın altı oğlunun olduğu ve oğullarının adlarına "Gün, Ay, Yıldız, Gök, Dağ ve Deniz" şeklinde tabiatla ilgili isimler vermiştir.[38] Bunlardan Oğuz Han'ın oğlu Yıldız Han, yıldızlar âleminin bir sembolü olarak kabul edilmiştir.[39]

Sonuç olarak Türklerin inanç yapısında yıldızlar, koruyucu birer iye olarak düşünülmüştür. Türkler bu ayırıcı özelliklerinden dolayı yıldızları, gerek yapısı gerekse gökyüzünde gösterdikleri hareketleri kendi hayatıyla ilişkilendirip anlamlandırmış ve ona kutsiyet atfetmiştir. Böylelikle yıdızların insan hayatına tesir ettiğine ve tabiat olaylarını etkilediğine inanılmıştır. Yıldızların seyrine ve hareketlerine paralel olarak çeşitli ritüeller ortaya koyarak onu kendi hayatıyla da ilişkilendirmiştir. Daha da önemlisi Türkler yıldızlara ve diğer gök cisimlerine kutsallık atfetmesine rağmen bunları inanç sisteminde hiçbir zaman Tanrı kategorisine koymamış ve tapmamıştır. Türk inanç sisteminde bu varlıklar sadece yan kutsallar olarak varlığını devam ettirmiştir.

BİBLOĞRAFYA

Altun, Erman, *Türk Halkbilimi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2009

Anat, Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig I*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 458, Ankara 1999

Aydın, Mehmet, "Mut Bölgesinde Yaşan Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Tahlili", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara 1992

Çeçen, Anıl, *Türk Devletleri*, İnkilâp Kitabevi, İstanbul 1986

Çoruhlu, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Anahtarları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2002

---

36 H. Güngör, M. Argunşah, *a.g.e.,* s.45.

37 Mehmet Aydın, "Mut Bölgesinde Yaşan Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Tahlili", *IV. Milletlerarası, Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara 1992, s.3,4.

38 Orhan Şaik Gökay, Dedem Korkudun Kitabı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2000, s.XXXVIII; Zeki Velidi Togan, Oğuz Destanı, İstanbul 1972, s.33

39 Murat Uraz, *a.g.e.,* s.32

Drury, Nevill, *Şaman Kozmolojileri (Çev: Erkan Şimşek),* Okyanus Yayınevi, İstanbul 1989

Eliade, Mircea, *Şamanizm (Çev. İsmet Birkan),* İmge Kitabevi, Ankara 1999

……………, *Dinler Tarihi (İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi) (Çev. Mustafa Ünal),* Konya 2005

Ergun, Pervin, *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004

Emel Esin, *Türk Kozmolojisine Giriş,* Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001

Gökalp, Ziya, *Türk Töresi (Hazırlayan: Hikmet Dizdaroğlu),* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1976

Gökay, Orhan Şaik, *Dedem Korkudun Kitabı,* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2000,

Gökbel, Ahmet, *Kıpçak Türkleri (Siyasi ve Dini Tarihi),* Ötüken Yayınları, İstanbul 2000

Günay Ünver, Güngör, Harun, *Türklerin Dini Tarihi,* Rağbet Yayınları, İstanbul 2007

Güngör, Harun, Argunşah, Mustafa, *Gagauz Türkleri,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara1991

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Bozkır Kültürü*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara *1987*

Kalafat, Yaşar*, Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının İzleri,* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 1995

……………, *K. Azerbaycan DAD ve K.Irak'ta Eski Türk Dini İzleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara1998

……………, *Dedem Korkut Aşağı Eller*, Berikan Yayınevi, Ankara 2008

Orkun, Hüseyin Namık, *Eski Türk Yazıtları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987

Ögel, Bahattin, *Türk Mitolojisi II*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002

Roux, Jean- Poul, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001

Togan, Zeki Velidi, *Oğuz Destanı*, İstanbul 1972

Tümer, Günay, Küçük, Abdurrahman*, Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara 1997

Uraz, Murat, *Türk Mitolojisi,* Mitologya Yayınları, İstanbul 1992

Yıldırım, Cemal, "Eski Türk İnancının İzleri ve Ağrı", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Ekim 2000